

Принципи кримінального процесу поділяються на конституційні та законодавчі. Законодавчі, у свою чергу, поділяються на загальнопроцесуальні та специфічні принципи кримінального процесу (фундаментальні та обмежувальні).

Дотримання принципів кримінального провадження є базовою підвалиною розбудови сучасного демократичного кримінального процесу в Україні.

Використані джерела

1. Крижанівський А. Ф. Аксиологія правопорядку / А. Ф. Крижанівський // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 40. – С. 101–106.
2. Гіда Є. О. Праксеологічна сутність правопорядку / Є. О. Гіда // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 1 (1). – С. 136–142.
3. Галаган О. І. Поняття та система засад (принципів) кримінального провадження / О. І. Галаган, Д. П. Письменний // Науковий вісник НАВС. – 2013 – № 4 – С. 167–172.
4. Нерсесян А. Обережно, відеозйомка. Проблеми використання відеозапису з камер спостереження як доказу в кримінальному провадженні / А. Нерсесян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/oberezhno-videozyomka-.html>.

Нерсесян А. С. Законодавчі засади кримінального процесуального правопорядку

У статті визначається, що принципи кримінального процесуального права поділяються на конституційні та галузеві. Розглянуто співвідношення Кримінального процесуального кодексу України та інших актів кримінального процесуального законодавства України при формулюванні принципів кримінального процесуального правопорядку.

Автором сформульовано власне бачення загальних засад (принципів) кримінального процесуального правопорядку. Визначено, що принципи кримінального процесу поділяються на конституційні та законодавчі. Законодавчі, в свою чергу, поділяються на загально-процесуальні та специфічні принципи кримінального процесу (фундаментальні та обмежувальні). Проаналізовано зміст і призначення таких принципів.

Ключові слова: правопорядок, принципи, кримінальний процес, гарантії, слідчий суддя.

Нерсесян А. С. Законодательные основы уголовного процессуального правопорядка

В статье определяется, что принципы уголовного процессуального права делятся на конституционные и отраслевые. Рассмотрено соотношение Уголовного процессуального кодекса Украины и других актов уголовного процессуального законодательства Украины при формулировании принципов уголовного процессуального правопорядка.

Автором сформулировано собственное видение общих принципов уголовного процессуального правопорядка. Определено, что принципы уголовного процесса делятся на конституционные и законодательные. Законодательные, в свою очередь, подразделяются на общие процессуальные и специфические принципы уголовного процесса (фундаментальные и ограничительные). Проанализировано содержание и назначение таких принципов.

Ключевые слова: правопорядок, принципы, уголовный процесс, гарантии, следственный судья.

Nersesyan A. The legal principles of criminal procedural law and order

In the article it is determined that the principles of criminal procedure law are divided into constitutional and industry. Correlation Code of Criminal Procedure and other acts of the criminal procedural legislation of Ukraine in the formulation of principles of criminal procedural law.

The author formulated their own vision of the general principles (principles) of the criminal procedure law. It was determined that the principles of the criminal process is divided into constitutional and legislative. Legislation in turn are divided into general and specific procedural principles of due process (basic and restrictive). Analyzed the content and purpose of these principles.

Key words: rule of law, principles of criminal process guarantees, the investigating judge.

УДК 342.53

*Наталія Леонідівна Омельченко,
науковий співробітник відділу конституційного права
та місцевого самоврядування
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, доцент*

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО ПРАВА У СВІТЛІ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі державотворення в Україні відбувається реформування всіх найважливіших сфер життєдіяльності суспільства і держави, в тому числі покладено початок реалізації парламентської реформи, про що свідчить приєднання Верховної Ради України до глобальної міжнародної ініціативи з посилення відкритості парламентів у світі «Відкритий парламент» та прийняття Постанови Верховної Ради України від 17 березня 2016 р. «Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України». У цій постанові чітко сформульовано пріоритетні напрями реформи, які викладені у 7 розділах: законодавчий процес і спроможність

Верховної Ради України; політичний нагляд за виконавчою гілкою влади; відкритість та підзвітність громадянам; адаптація законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС); адміністративні спроможності; коаліція, опозиція та діалог всередині Верховної Ради України; етика і поведінка у Верховній Раді України.

Саме тому вбачається, що дослідження проблематики інститутів парламентського права, виникнення принципово нових інститутів, їх формування і вдосконалення існуючих в контексті модернізації Конституції України є одним із найважливіших завдань, які стоять перед юридичною наукою. Це має не лише наукове, а й практичне значення, оскільки подальша ревізія українського парламентаризму в умовах сьогодення є майже неможливою без зміни підходів щодо формування представницьких органів влади, докорінна зміна трактування та розуміння конституційно-правового статусу Парламенту України, з метою посилення його місця і підвищення ролі у системі поділу влади, його персонального складу та структури, а також налагодження механізмів ефективної законодавчої діяльності.

Окремі аспекти інститутів парламентського права ставали предметом дослідження таких вітчизняних учених, як О. Бандурка, А. Георгіца, В. Журавський, О. Копиленко, Л. Кривенко, В. Опришко, В. Погорілко, І. Словська, В. Тацій, М. Теплюк, О. Ющик, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін. Але в цілому проблема щодо інститутів парламентського права, їх сутності та змісту, наукової класифікації та систематизації досі залишається у конституційному праві поза межами комплексного наукового дослідження.

Така ситуація зумовлена передусім тим, що найбільш дискусійним у сучасній конституційно-правовій літературі є питання щодо правової природи парламентського права. Значною мірою це зумовлено відсутністю єдності наукових позицій щодо поняття парламентського права та його місця в системі конституційного права, розкриття його сутності та змісту, форм і механізмів реалізації, принципів та джерел тощо. Адже, як слушно зазначає Ю. Древаль, «становлення парламентського права – це розтягнутий у часі, не завжди прямолінійний процес складання окремих норм і інститутів у систему, покликаних врегулювати питання комплектування, структури і функцій парламентів, їх місце у політичній системі суспільства» [1, с. 45].

У зв'язку з цим виникає запитання: яке місце займає парламентське право у системі конституційного права України? Чи є парламентське право інститутом конституційного права або підгалуззю конституційного права? На думку одних вчених, парламентське право є підгалуззю конституційного права (Г. Журавльова), інший підхід – галузь права (Б. Топорнін) або інститут конституційного права (О. Носенко), який має різну назву «інститут парламентаризму» [2, с. 78], «інститут законодавчої влади» [3, с. 24], «інститут парламентаризму, парламентського права» [4] або «інститут організації і порядку діяльності Верховної Ради України» [5].

Найпростішим підходом до вирішення проблематики інститутів парламентського права є підхід, відповідно до якого різні норми права, які відносяться до парламенту, групуються за правовими інститутами (наприклад, інститут законодавчої ініціативи, інститут парламентських читань), а останні утворюють певну єдність – парламентське право [6, с. 20].

Одним із небагатьох досліджень інститутів парламентського права є дослідження І. Гранкіна, який намагається обґрунтувати необхідність поділу інститутів парламентського права, які складаються із двох взаємопов'язаних правових інститутів: із матеріальних конституційних і законодавчих норм і сукупності процесуальних норм, передусім регламентних, які забезпечують їх реалізацію [7, с. 14]. Наявність інших праць у спеціалізованій літературі з парламентського права як українських, так і зарубіжних дослідників не були об'єктом наукових досліджень, що, в свою чергу, є додатковим аргументом щодо актуальності цієї проблематики.

На сьогодні у праві разом із процесами глобалізації відбуваються процеси диференціації, спеціалізації та інтеграції регулювання. Тобто виникає потреба у спеціальному регулюванні окремого кола суспільних відносин, у результаті чого все більше сфер регулювання суспільних відносин виокремлюються, з'являються нові утворення, які викликають багато суперечок з приводу їх елементарної приналежності до системи (відношення до конкретного елементу системи права), місця в ієрархії права [8].

Під системою права в теорії права прийнято розуміти сукупність чинних принципів і норм права, якій притаманні єдність, узгодженість, диференціація (поділ) і згрупованість норм у відносно самостійні структурні утворення (інститути, галузі та підгалузі права) [9, с. 244].

На цій основі вбачається цілком логічне формування сучасних концептуальних поглядів до розуміння системи конституційного права. Адже, як слушно зазначає О. Скрипнюк, «подібно до інших галузей права, конституційне право України тяжіє до свого упорядкування та структуризації. Системний характер конституційного права дає йому змогу оптимально реалізувати свої функції в регулюванні суспільних відносин» [10, с. 41].

Слід зазначити, що в юридичній літературі виокремлюють різні концепти системи конституційного права. Наприклад, на думку одних учених, систему конституційного права становлять його норми та інститути, в основі яких лежить національна традиція права [11], другий підхід полягає у тому, що під системою конституційного права розуміють складну, структуровану, динамічну систему, якій властиві певні закони, принципи побудови та функціонування. Вона охоплює принципи конституційного права, його інститути та норми [12, с. 14]. Третій підхід передбачає об'єктивно зумовлену сукупність інститутів і норм конституційного права, а також інших структурних елементів (природного і позитивного, суб'єктивного й об'єктивного, загального й особливого) конституційного права, що регулюють суспільні відносини, які є предметом конституційного права [13, с. 255].

Свій розвиток проблеми системи конституційного права знайшли в монографічному дослідженні В. Федоренка «Система конституційного права: теоретико-методологічні аспекти», в якому автор визначає, що система конституційного права – це історично сформована та обумовлена об'єктивними чинниками суспільного розвитку система природного та позитивного, загальної та особливої частини, матеріального і процесуального, типового і колізійного, національного та міжнародного (європейського) конституційного права, які, в свою чергу, складаються з інститутів і норм конституційного права і регулюють політичні, економічні, соціальні, культурні (духовні), екологічні й інші найважливіші суспільні відносини, що є предметом конституційного права України і виступають системостворюючою складовою національної системи. Крім того, на думку вченого, найбільш повне уявлення про багатоаспектну систему конституційного права України дозволяє сформувати сума знань про юридичні властивості її складових елементів і порядок їх взаємодії [14, с. 87].

Аналізуючи різні підходи до такої важливої категорії в юридичній науці, як «система конституційного права», автори обмежуються основними елементами системи конституційного права, такими як інститути і норми конституційного права. Виокремлення підгалузей конституційного права у системі конституційного права не знайшли належного наукового обґрунтування. В. Федоренко зазначає, що застосування категорії «підгалузь конституційного права» є виправданим і може застосовуватися до об'єднань інститутів конституційного права, які часто належать до різних зрізів (рівнів) системи конституційного права України, але об'єднані генеральним предметом конституційно-правового регулювання [14, с. 400], але сам автор обмежується виключно категоріями «інститут конституційного права» і «норма конституційного права».

У сучасній юридичній науці підгалузь права є складовим системи права і являє собою сукупність правових інститутів, які регулюють взаємопов'язані однорідні відносини у межах однієї галузі. На відміну від правових інститутів підгалузь права не є обов'язковим компонентом кожної галузі. Вона виникає тільки у великих за обсягом галузях права [15, с. 388], а також зумовлюється передусім автономними особливостями предмета правового регулювання та поглибленням (деталізацією) традиційних внутрішньогалузевих відносин, їх диференціацією [16, с. 307].

Інститути самостійно чи в сукупності з іншими інститутами права можуть набувати якісно нового значення й створювати підгалузі права, які в силу традиції мають назву «право» – виборче право, парламентське право тощо. Підгалузі права не є самостійними елементами системи права в цілому, але мають певну автономію в межах системи конституційного права України [17, с. 21] та є основою каркасу системи конституційного права, уособленою в системі інститутів конституційного права [18, с. 279].

Однак критерії, які можуть призвести до розмежування між підгалуззю й інститутом у зв'язку з розвитком конституційного законодавства на практиці майже відсутні. Підгалузь має більш складну структуру стосовно правового інституту, а також більш «глибоку спеціалізацію» відносно вузької, в порівнянні з підгалуззю кола регульованих суспільних відносин. Крім того, видається, що в підгалузях загальні закономірності й особливості проявляються у рамках тих інститутів, які входять у підгалузь [19, с. 23–24].

У цьому аспекті заслуговує на увагу підхід Ю. Тихомирова щодо системної та структурної побудови конституційного права, який зазначає, що конституційне право має бути структуроване не у вигляді сукупності інститутів, а в вигляді підгалузей, до яких ним віднесено:

- конституційний статус російської держави (природа, цілі, територія, громадянство, публічна влада, федеративний устрій, атрибути);
- конституційний статус людини і громадянина;
- конституційна організація державної влади;
- парламентське право;
- пряма демократія і виборче право;
- право місцевого самоврядування;
- конституційний статус громадських інститутів [20, с. 7].

Незважаючи на відсутність у теорії права апробованих критеріїв розмежування підгалузевих та інституційних утворень, підгалуззю права визнається об'єднання декількох споріднених інститутів однієї й тієї ж галузі права, зовнішнім вираженням якої є наявність норм-принципів, притаманних цим правовим інститутам. Враховуючи, що у складі парламентського права можна виділити групи норм, які регулюють питання статусу парламентаря, законодавчого процесу, парламентського контролю тощо й утворюють окремі інститути, основними принципами функціонування представницького органу влади, які ґрунтуються на принципах (поділ влади, незалежність, виборність, представництво, колегіальність), висновок про наявність у структурі конституційного права підгалузі «парламентське право» цілком правомірний [21, с. 28].

На нашу думку, передумови становлення парламентського права об'єктивно сформувалися вже сьогодні. Інститут набув властивостей підгалузі конституційного права – парламентського права, яка в перспективі може сформуватися у самостійну комплексну галузь національного права. Важливим кроком у цьому напрямку має стати узаконення такого кодифікованого акта, як Регламент Верховної Ради України [22, с. 270–271], оскільки на сьогодні дискусійними є питання щодо форми парламентського регламенту та змісту, а також прийняття Закону України «Про Верховну Раду України».

Під інститутом (з лат. *institutum* – настанова, установа) права в сучасній юридичній науці слід розуміти сукупність відокремлених, взаємопов'язаних правових норм, що утворюють частину галузі права та регулюють певну сторону однорідних суспільних відносин [23, с. 388]. При цьому інститут права не проста сукупність норм, що регулюють близькі та різні за ознаками відносини. Основними критеріями об'єднання цих норм виступають предмет і метод правового регулювання, який характерний не лише для галузі права, а й підгалузі.

З огляду на це суспільні відносини, які є предметом парламентського права, можна виокремити в певні групи: по-перше, це суспільні відносини, пов'язані з взаємовідносинами між українським народом як єдиним джерелом влади і парламентом; по-друге, це суспільні відносини, які пов'язані з взаємовідносинами між парламентом і органами державної влади (Президентом, Урядом, Конституційним Судом України); по-третє, це відносини організації парламенту, порядок його формування, склад і структура; по-четверте, відносини процедурного характеру (законодавча процедура, установча, контрольна).

Для парламентського права характерними є методи, які притаманні як для конституційно-правового регулювання, що ґрунтуються на владно-імперативних началах, так і для парламентсько-правового, засновані насамперед на засадах координації та узгодження [24]. Зокрема, на нашу думку, до методів парламентсько-правового регулювання слід віднести: імперативний метод (наприклад, при внесенні в парламент суб'єктами законодавчої ініціативи законопроектів); метод контролю та моніторингу (наприклад, контроль за виконанням Державного бюджету України, контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України); метод рекомендацій (наприклад, за результатами парламентських слухань Верховна Рада України на пленерному засіданні приймає постанову, якою схвалює відповідні рекомендації щодо рекомендацій з оформлення законопроектів, години запитань Уряду); метод координації та узгодження позицій різних учасників парламентських правовідносин (наприклад, узгоджує проект плану законопроектної роботи, погоджує кандидатів на посади голови комітету, першого заступника, заступника голови та секретаря комітету, на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій); метод рекомендації (наприклад, рекомендує проект плану законопроектних робіт Верховній Раді України для затвердження).

У межах окресленого предмета має здійснюватися теоретичний аналіз та наукове обґрунтування таких інститутів парламентського права, як інститути конституційно-правового статусу Верховної Ради України; організації та діяльності Верховної Ради України; законотворчості; парламентського контролю; парламентських процедур; конституційно-правового статусу депутата; взаємодії Верховної Ради України з іншими органами щодо реалізації парламентом своїх функцій і повноважень.

Таким чином, під інститутом парламентського права слід розуміти як сукупність конституційно-правових норм, що утворюють підгалузь «парламентське право» та регулюють певний комплекс однорідних суспільних відносин у межах предмета парламентського права.

У подальшому доцільно вибудувати концепцію досліджень системи інститутів парламентського права, зокрема їх наукову класифікацію: а) за змістом: матеріальні інститути парламентського права і процесуальні інститути; б) за предметом правового регулювання слід виокремити головні інститути парламентського права: конституційно-правового статусу Верховної Ради України; організації та діяльності Верховної Ради України; законотворчості; парламентського контролю; парламентських процедур; конституційно-правового статусу депутата; взаємодії Верховної Ради України з іншими органами щодо реалізації парламентом своїх функцій і повноважень; в) за формою об'єктивізації в Конституції України, в законах України та підзаконних нормативно-правових актах; г) за структурною побудовою: генеральні, основні інститути та субінститути парламентського права.

Використані джерела

1. Древаль Ю. Д. До питання про структуру та сутність парламентського права / Ю. Д. Древаль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
2. Носенко О. В. Сучасні інститути конституційного права України: поняття, види і сутнісні ознаки / О. В. Носенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 8.
3. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підруч. / О. Ф. Фрицький. – 3-е вид, перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
4. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко; за заг. ред. проф. В. Л. Федоренка; передмова проф. В. В. Коваленка. – 3-ге вид., перероб. і доопр.. – К. : КНТ, Ліра-К, 2011. – 532 с.
5. Журавльова Г. С. Конституційні засади становлення і розвитку парламентаризму в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / Г. С. Журавльова. – Х., 1999. – 20 с.
6. Парламентское право России : учеб. – М. : Эксмо, 2006. – 656 с.
7. Гранкин И. В. Парламентское право Российской Федерации: курс лекций / И. В. Гранкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2013. – 304 с.
8. Мураховська Т. Є. Теоретичні проблеми формування системи права України / Т. Є. Мураховська. –
9. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищих навч. закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
10. Скрипнюк О. В. Система конституційного права України та його галузева специфіка / О. В. Скрипнюк // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2009. – № 2–3.
11. Савчин М. В. Конституційне право України : підруч. / М. В. Савчин; відп. ред. проф., д-р юрид. наук М. О. Баймурашов. – К. : Правова Єдність, 2009. – 1008 с.
12. Совгиря О. В. Конституційне право України : навч. посіб. / О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 632 с.
13. Погорілко В. Ф. Конституційне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко; за ред. В. Ф. Погорілка. – К. : Юридична думка, 2006. – Т. 1. – 544 с.
14. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : моногр. / В. Л. Федоренко. – К. : Ліра-К, 2009. – 580 с.
15. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006 – 688 с.
16. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. – 2-ге вид. – К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
17. Федоренко В. Л. Інститути конституційного права України: поняття, ознаки та критерії розмежування / В. Л. Федоренко // Право України. – 2000. – № 5.
18. Погорілко В. Ф. Конституційне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко; за ред. В. Ф. Погорілка. – К. : Юридична думка, 2006. – Т.1 – 544 с.
19. Институты конституционного права / отв. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. В. Андриченко, д-ра юрид. наук, проф. А. Е. Постников. – М. : Юриспруденция, 2011. – 496 с.
20. Тихомиров Ю. А. Развитие теории конституционного права: Анализ общих и специфических процессов конституционного развития / Ю. А. Тихомиров // Государство и право. – 1998. – № 7. – С. 5–13.
21. Парламентское право России : моногр. / А. И. Абрамова, В. А. Витушкин, Н. А. Власенко и др. ; под ред. Т. Я. Хабриевой. – М., 2013. – 400 с.
22. Цоклан В. І. Система джерел конституційного права України : моногр. / В. І. Цоклан, В. Л. Федоренко; за ред. В. Л. Федоренка. – К. : Ліра-К. – 2009.
23. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
24. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні / О. В. Богачова, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко; за ред. акад. АПН України В. О. Зайчука. – К. : Реферат, 2006.

Омельченко Н. Л. Формування інститутів парламентського права у світлі модернізації Конституції України

Статтю присвячено аналізу ключових теоретико-методологічних і практичних проблем розвитку парламентського права в Україні, зокрема інститутів парламентського права та пошуку нових підходів до їх формування та розвитку, а також виділення цих інститутів у системі конституційного права України. Ключовим питанням дослідження є питання місця парламентського права у системі конституційного права України, а також, чи є парламентське право інститутом конституційного права або підгалуззю конституційного права.

Ключові слова: інститут, підгалузь конституційного права, система конституційного права України, інститути парламентського права.

Омельченко Н. Л. Формирование институтов парламентского права в контексте модернизации Конституции Украины

Статья посвящена анализу ключевых теоретико-методологических и практических проблем развития парламентского права в Украине, в частности институтов парламентского права и поиска новых подходов к их формированию и развитию, а также выделение данных институтов в системе конституционного права Украины. Ключевым вопросом исследования является вопрос места парламентского права в системе конституционного права Украины, а также, является ли парламентское право институтом конституционного права или подотраслью конституционного права.

Ключевые слова: институт, подотрасль конституционного права, система конституционного права Украины, институты парламентского права.

Omelchenko N. Forming of the institutions of parliamentary law in the light of the modernization of Ukraine's Constitution

The article is sanctified to the analysis of key теоретико-методологічних and practical problems of development of parliamentary right in Ukraine, in particular institutes of parliamentary right and search of new approaches to their forming and de-

velopment, and also selection of these institutes in the system of constitutional right for Ukraine. The key question of research is a question of place of parliamentary right in the system of constitutional right for Ukraine, and also whether there is a parliamentary right by the institute of constitutional right or subindustry of constitutional right.

Key words: institute, subindustry of constitutional right, system of constitutional right for Ukraine, institutes of parliamentary right.

УДК 342.924

Олег Володимирович Рой,
аспірант

Київського університету права НАН України

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОСКАРЖЕННЯ ПРАВОВИХ АКТИВ У СУДАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

У контексті євроінтеграційних прагнень України важливого значення набуває реформування судової системи, яка покликана забезпечити належний рівень гарантій прав і свобод людини та громадянина [1]. Однією з ланок цієї системи виступають адміністративні суди, основним завданням яких є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Проте відповідні процеси неможливі без ґрунтовних теоретичних досліджень можливості оскарження рішень (нормативно-правових актів та актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Так, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема: спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності [2]. Основною проблемою в цій категорії справ є проблема визначення виду правового акта і, як наслідок, неправильне вирішення адміністративної справи у зв'язку з порушенням норм матеріального та/або процесуального права.

Проблема правових актів, у тому числі як предмет адміністративної юрисдикції, певною мірою досліджувалася такими вченими-адміністративістами та юристами-практиками, як В. Авер'янов, О. Андрійко, Н. Александрова, Ю. Битяк, Ж. Завальна, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, Р. Куйбіда, О. Кузьменко, Ю. Педько, К. Пуданс-Шушлебін, О. Рябенко, А. Селіванов, В. Тимошук та ін.

Метою статті є дослідження та аналіз наукових поглядів, законодавчої бази і судової практики щодо оскарження правових актів в адміністративних судах, напрацювання пропозицій до КАС України щодо вдосконалення механізму функціонування цього інституту.

При дослідженні цього питання неможливо оминати саме поняття правового акта та його видів у розрізі предмета публічно-правового спору. На основі загальних надбань теорії держави і права, О. Скакун зазначає, що правовий акт – це акт-волевиявлення (рішення) уповноваженого суб'єкта права, що регулює суспільні відносини за допомогою встановлення (зміни, скасування, зміни сфери дії) правових норм, а також визначення (зміни, припинення) на основі цих норм прав й обов'язків учасників конкретних правовідносин, міри відповідальності конкретних осіб за скоєне ними правопорушення. Він оформляється у встановлених законом випадках у вигляді письмового документа (акта-документа) [3, с. 311]. Відповідно, під нормативно-правовим актом пропонується розуміти прийнятий у встановленому порядку компетентним суб'єктом офіційний письмовий документ, в якому в односторонньому вольовому порядку встановлюються, змінюються чи скасовуються норми права [4, с. 668]. На нашу думку, запропоноване поняття нормативно-правового акта як предмета адміністративної юрисдикції потребує уточнення, адже згідно із ч. 2 ст. 2 КАС України до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження. Таке уточнення передбачає виключення Конституції та законів України із предмета оскарження до адміністративних судів, оскільки означений вище порядок стосується лише підзаконних нормативно-правових актів. Як відомо, підзаконний нормативно-правовий акт – це акт, який видається відповідно до закону, на підставі закону, для конкретизації законодавчих розпоряджень та їх трактування або встановлення первинних норм [3, с. 334].

Щодо визначення правового акта індивідуальної дії, то А. Неугодніков трактує його як правовий акт, прийнятий у процесі адміністративного процесу уповноваженим суб'єктом виконавчої влади в